

eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom.«

Bemærkningerne til grundlovens § 78, stk. 2, jf. Rigsdagstidende 1952-53, Tillæg A II, sp. 3565, indeholder ikke nærmere oplysninger om bestemmelsens rækkevidde. Heller ikke forfatningskommissionens betænkning af 1953 (side 41) indeholder nærmere oplysninger herom.

I det forslag til grundlov, som blev fremsat for Folketinget den 5. oktober 1938 (Rigsdagstidende 1938-39, Tillæg A, sp. 2335 f.), var der i § 82 bl.a. fastsat følgende:

»§ 82

Borgerne har Ret til uden forudgaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed.

Foreninger, der virker for en Omstyrning af denne Grundlov eller for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogen af de Borgerne personligt ved §§ 71, 74-75 og 81-83 tilsikrede Rettigheder, eller som virker ved eller søger at naa deres Maal ved Vold, Anstiftelse af Vold eller lignende strafbar Paavirkning af anderledes tænkende, kan af Regeringen kræves opløst ved Dom.

Sager om Opløsning af politiske Foreninger bliver at anlægge ved Rigsretten.«

Bestemmelsen svarede til § 85 i et forslag til en ny grundlov, der var udarbejdet af et flertal i forfatningskommissionen af 1937. I bemærkningerne til dette forslag var der bl.a. anført følgende (Rigsdagstidende 1938-39, Tillæg A, sp. 2465 f.):

»Medens 1ste Stykke gentager den gældende Regel om Borgernes Adgang til uden forudgaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed, tilsiger 2det Stykke at fastslaa, at der kan være Foreninger af en saadan Karakter, at det er rimeligt i selve Forfatningen at foreskrive, at de af Regeringen skal kunne kræves opløst ved Dom. Dette gælder dels, hvor Foreningen virker for en Omstyrning af selve Forfatningen, altsaa en Ændring af denne ved voldelige eller lignende retsstridige Midler, eller søger at naa sit Maal ved strafbar Paavirkning af Medborgerne, men ogsaa, hvor den – omend ad sædvanlig forfatningsmæssig Vej – vil virke for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogle af de Rettigheder, der – som Trosfrihed, Trykkefrihed,

Forenings- og Forsamlingsfrihed – maa betragtes som umistelige i ethvert demokratisk Samfund.

...

Ved Udformningen af disse Regler har man særligt haft for Øje, at ogsaa de Foreninger, der mere i det skjulte søger at virke gennem Ophidselse til og Anstiftelse af en voldelig Adfærd mod andre, bør kunne rammes. Om man i andre Tilfælde skrider til Sagsanlæg til Opløsning af en Forening, vil derimod i højere Grad bero paa et Skøn, men den nyindføjede Regel afgiver naturligvis ikke Grundlag for en Modsetningsslutning om, at alle andre Foreninger end de der nævnte ubetinget skulde være lovlige... I øvrigt gentages blot de gældende Regler med Tilføjelse af Bestemmelsen om Henlæggelse af visse Sager til Rigsretten.«

Under behandlingen i Rigsdagen blev bestemmelsen i forslaget § 82, stk. 2, ændret, således at bestemmelsen fik følgende indhold:

»Foreninger, der virker ved eller søger at naa deres Maal ved Vold, Anstiftelse til Vold eller lignende strafbar Paavirkning af anderledes tænkende eller virker for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogen af de Borgerne personligt ved §§ 71, 74, 75, 81, 82 og 83 tilsikrede Rettigheder, bliver at opløse ved Dom.«

I bemærkningerne til ændringsforslaget (Rigsdagstidende 1938-39, Tillæg B, sp. 286) var der anført følgende:

»Ved den foreslaaede nye Affattelse af Paragraffens 2det Stykke imødekommer man den Kritik, som er fremsat mod Bestemmelsen, som denne fremtræder i Forslaget. Som det af Kommissionens Motiver fremgaar, er der ved Ordene »Omstyrning af denne Grundlov« kun tænkt paa en »Ændring af denne ved voldelige eller lignende retsstridige Midler«. Udtrykket »Omstyrning af denne Grundlov« maa da, naar henses til Regelens øvrige Indhold, anses for overflødig og udelades for ikke at give Anledning til Misforstaaelse.«

Bestemmelsen i grundlovens § 78, stk. 2, er behandlet flere steder i den statsretlige litteratur.

Peter Germer, Statsforfatningsret, 2. udgave (1995), side 281, anfører bl.a. følgende om bestemmelsen:

»... Denne bestemmelse må forstås således, at den grundlovssikrede foreningsfrihed ikke omfatter foreninger, der som et regelmæssigt led i foreningsvirksomheden anvender vold eller lignende ulovlige midler, som f.eks. afpres-